

Přílohy

Interpretace rozhovorů

Respondentka č. 1: Blanka

Blanka je absolventkou základní školy v Kroměříži a školní asistentkou základní školy v Rokycanech s nejvyšším počtem zastoupení romských studentů. V současné chvíli jí je třicet sedm let. Na svůj pobyt na základní škole vzpomíná s radostí, především díky své třídní učitelce, o které tvrdí, že „ji seslalo nebe“. Prožila šťastné dětství orámované spokojeností ve škole, kterou by přála každému dítěti. Základní škola Blance poskytla kromě vzdělání i pomyslný motor jít si za svým a víru, že může být v životě úspěšná. I přestože nikdy *neměla nic zadarmo*, svým učitelům důvěřovala, cítila se motivovaná a bezpečně i v kontextu řešení nepříjemných situací nebo školních problémů. První náznaky rasistických poznámek od spolužáků (nadávání do *Cigánů*) byly paní učitelkou řešeny a víckrát se neopakovaly.

Blanka se domnívá, že současní učitelé o Romech neví zhora nic, mají představu, že nepracují, neposílají děti do školy, lžou, kradou a využívají pobírání sociálních příspěvků. Akcentuje, že právě učitelé by měli vědět, *proč* nepracují a *proč* neposílají své děti do školy. Tyto problémy připisuje chudobě, romské kultuře, faktu, že Romové jsou více *pro život*, není pro ně důležité vzdělání, ale spíše aby děti *měly co jíst*.

Blanka je vůči současnému fungování státních škol, zvláště pak vůči fungování školy, ve které byla zaměstnaná, velmi kritická. Domnívá se, že za problémy současného školství může *dnešní doba*, ve které není komplikované získat vysokoškolský titul – učít tak může jít *každý*, nicméně profesně nekompetentní a sociálně necitlivý. Rodiče nemají na děti čas, jsou izolovaní v práci a neumí své děti vnímat, komunikovat s nimi – prý by se mnohokrát divili, co jejich dítě ve škole prožívá. Blanka má strach z výběru základní školy pro svou dceru, především díky již zmiňované zažité sociální necitlivosti, často až nenávislné rétorice kolegyně vůči (nejen) romským dětem a jejich rodičům na ZŠ v Rokycanech. Tyto kolegyně měly přitom funkci školních preventistek a výchovných poradkyň. Odsuzuje nároky učitelů na zákaz pití žáků během hodiny a nutnost vstát v lavici při příchodu učitele do třídy, tedy jakési *vynucování autority* namísto autority přirozené. Dále jmenuje problematiku kategorického odmítání učitelů dalšího profesního

rozvoje nebo vzdělávání – opět vychází z konkrétní zkušenosti na základní škole v Rokycanech. Nakonec silně akcentuje důležitost vzdělávání budoucích pedagogů v oblasti psychologie, nutnost vědomí pedagogů o jejich nesporném vlivu na život dítěte.

Respondentka č. 2: Vanesa

Vanese je šestnáct let, ze zdravotních důvodů nepokračuje ve studiu střední školy. Od první až třetí třídy se přátelila pouze s jednou dívkou, také Romkou. Společně byly širším třídním kolektivem odmítány, a pokud se o interakci s dalšími dětmi pokusily, byly ignorovány. Situaci nepomohla ani tehdejší třídní učitelka, která si na Vanesu s její kamarádkou *zasedla*. I přesto ve škole v průběhu prvního stupně prospívala dobře, k učení ji motivovala a vedla matka.

Vanesa si také živě vybavuje nervozitu a strach spojené s chozením do školního sboru, jehož navštěvování bylo jakousi nepsanou povinností. Zároveň si vybavuje *narážky* a *vtipy* učitelů týkající se romství, které jí byly nepříjemné.

Před začátkem druhého stupně Vanesa přešla na jinou školu ve městě, kde se v třídním kolektivu a ve vztahu k učitelům cítila lépe. I přesto se jí začaly zhoršovat školní výsledky – v jejich zlepšování a snažení ji nicméně motivovala třídní učitelka, která měla Vanesu *ráda*. Vanesa v dobrém vzpomíná na školní výlety a kolektiv druhého stupně. Také si s odstupem času více věří, méně se stydí. Tuto pozitivní změnu připisuje mimo jiné i zkušenostem, které nabyla na základní škole.

Respondentka č. 3: Lucie

Lucie je osmnáctiletá absolventka rokycanské základní školy, v současné chvíli studentka střední odborné školy v oboru kuchař–číšník. Je dlouhodobou klientkou Člověka v tísni v Rokycanech. První stupeň základní školy popisuje spíše negativně, zmiňuje šikanu, nechť chodit do školy, přestože do první třídy vstoupila společně se svou kamarádkou již z mateřské školy. Mezi aspekty negativně ovlivňující prožívání prvního stupně patří i první nepříjemný zážitek s autoritou učitele, a sice fyzické násilí ze strany třídní učitelky po Lucčině stížnosti na bolest nohy při hodině tělocviku. Vztah s touto konkrétní učitelkou popisuje jako nepřátelský, zmiňovaný incident byl společně s Lucčinými rodiči řešený tehdejší ředitelkou školy, na omluvu třídní učitelky si nevzpomíná.

S přechodem na druhý stupeň se ve škole začala cítit lépe, popisuje i těšení se do školy. Tato pozitivní změna souvisela se změnou kolektivu, třídního učitele a také s vyšším zastoupením romských spolužáků, kterému částečně připisuje i konec šikany.

Lucie vždy ráda zpívala a rodiče ji v dětství spíše přesvědčovali o tom, že by pro nedostatek talentu zpívat neměla – to se ovšem změnilo se vstupem do školního sboru, kde ji sbormistryně ve zpěvu velmi podporovala. Tato vnější motivace k rozvíjení talentu se později rozšířila i mezi další učitele a spolužáky, kteří Lucii chválili a podporovali v účasti v pěveckých soutěžích. Jako další, pozitivní milník základní školy zmiňuje Lucie školní *Akademii*, projekt v rámci kterého si školní třídy připravují umělecká vystoupení.

Fakt, že je Romkou v kontextu školního prostředí, vnímá spíše polaritně, tedy že někteří pedagogičtí pracovníci jsou si vědomi toho, že mezi Romy jsou ti, kteří jsou *slušní*, a naopak takoví učitelé, kteří mají tendence generalizovat a uplatňovat negativní stereotypy na všechny zúčastněné Romy.

Lucie si i přes nelehký začátek školní docházky udržuje nadhled, optimismus, cítí se podstatně klidnější. Těžkosti, bolest a strach, které ji během základní školy potkaly reflektuje jako podnět k *posílení*, tedy že to vše „*nakonec bylo k něčemu dobrý*“.

Respondentka č. 4: Helena

Helena je sedmnáctiletá studentka střední odborné školy v Rokycanech a dlouhodobou klientkou rokycanské pobočky Člověka v tísni. Na základní školu vzpomíná víceméně pozitivně, nicméně až s příchodem na druhý stupeň. Na prvním stupni zažívala šikanu nejen ve školním kolektivu, ale v období první až třetí třídy zmiňuje *rasistickou* třídní učitelku. Přestože ve třídě nebyla jediná Romka, domnívá se, že za učitelčino *zasednutí* mohlo Heleny výrazné romské vzezření a chování. Tento dojem měla v průběhu základní školy i z přístupu jiných učitelů, slyšela *narážky* nebo *vtipy* týkající se Romů, které jí nicméně vtipné nepřipadaly. První stupeň tak byl ve znamení studu i strachu, především tedy vůči třídní učitelce, ale i dětem ve třídě – později se často i hádala a prala se spolužáky. Další interakce s učiteli popisuje pozitivněji, především díky podporující třídní učitelce v období čtvrté až páté třídy, kdy prožívala velmi těžké období spojené se smrtí v rodině. Rodinné problémy a šikana ve třídě tak přispívaly k Helenině chození za školu. V třídním kolektivu slyšela, že nechodí do školy, protože je *cikánka* a smrt v rodině měla být výmluvou, terčem posměchu. V tomto náročném období jí byla již zmiňovaná třídní učitelka zdrojem velké podpory. Protože měla Helenu *ráda* a Helena měla *ráda* ji,

opravdu ji poslechla a začala chodit do školy, později se i učil, snažit se. Vynikala v kreslení a především v tělocviku, gymnastice, kde byla na rozdíl od jiných předmětů výborně hodnocena. V dobrém vzpomíná také na školní projekt *Akademie*.

S druhým stupněm přešla do stejné třídy i Helenina romská kamarádka a Helena si *oddychla*, věděla, že situace se obrací k lepšímu a nebude již zažívat takovou míru šikany. S odstupem času prožité těžkosti ve škole reflektuje jako podnět k *nenechání si nadávat*, bránit se.

Respondent č. 5: Aleš

Alešovi je osmnáct let, v nedávné době předčasně ukončil studium na středním odborném učilišti v Rokycanech. Pro Aleše byl vstup na základní školu náročný, na prvním stupni se mu nedařilo. Nerozuměl si se spolužáky, kteří byli příliš *jiní* než on sám. Kromě dvou kamarádů, které si později na druhém stupni našel, nenavázal bližší vztahy se spolužáky a ve třídním kolektivu se necítil dobře. Ve škole se spíše nudil, nerad chodil do školy. Zároveň také vnímal náznaky odlišného přístupu učitelů k němu samotnému a k *Čechům*. Na prvním stupni se stávalo, že jako jediný Rom ve třídě dostával více vynadáno za nevědomost nebo za dotazy k probíranému učivu než ostatní děti. Celkovému dojmu nepomohl ani velmi nepříjemný zážitek s tehdejší učitelkou a její potrestání za hození ping-pongové pálky o zem. Učitelka vyvedla Aleše za uši ven z třídy a dál bolestivě táhla po školní chodbě. Situace se řešila s rodiči i s ředitelem školy, paní učitelka se omluvila a Aleš s ní dále odmítnul spolupracovat. Hodiny vyučované touto učitelkou měl pak o něco volněji.

Pozitivnější změny začíná pociťovat s přestupem na druhý stupeň, kde ho někteří učitelé (především učitelé matematiky a tělocviku, v nichž vynikal) povzbuzovali a motivovali k chození do školy, kterou měl tendence vynechávat. Podněcovali ho a motivovali k tomu, že může *dokázat velké věci*.

Aleš se domnívá, že k vyřešení mnoha problémů Romů ve škole by stačilo, aby učitelé všechny Romy *neházeli do stejného pytle*. Zároveň vnímá, že si v současné době může dovolit *být víc v klidu*, netrápit se tím, jak se k němu učitelé nebo spolužáci chovali – těžkosti, které Aleše na základní škole potkaly, jej *posílily*.

Respondentka č. 6: Anna

Anna je v současné chvíli sedmnáctiletou studentkou středního odborného učiliště v Rokycanech, oboru kuchař–číšník. Již od dětství je klientkou rokycanské pobočky Člověka v tísni. Na první stupeň vzpomíná především skrze svojí třídní učitelku, která ji měla *ráda*. Anna tvrdí, že byla paní učitelky *oblíbenkyně*, podporovala celou Anninu rodinu. Annina sestřenice, která má v současnosti tutéž učitelkou, se má díky Annině tehdejšímu dobrému vztahu *také dobře*. Anna se domnívá, že jí paní učitelce bylo *líto*, protože byla ve třídě jediná Romka, neměla kamarády a ve škole příliš neprospívala. Od první do třetí třídy se přátelila pouze s jednou dívkou, *dyslektičkou*, ve třídě byly často terčem posměchu nebo naschválů. Ve třetí třídě se Anna posmívajícím spolužákům postavila a problémy víceméně ustaly. I tak prožila několik dalších smutných situací: Jako jediná nedostala ve třídě o vánoční besídce dárky od spolužáků, seděla tak několik hodin o samotě ve třídě, kde se děti navzájem obdarovávaly. Chtělo se jí plakat a styděla se. Chlácholila ji třídní učitelka, která jí pak donesla čokoládu.

Později byla do třídy zapsaná Annina sestřenice a Anna cítila, že konečně má v kolektivu někoho, kdo s ní *drží* – navíc sestřenice byla vysoká a ostatní spolužáci se jí báli. Na druhý stupeň Anna vzpomíná raději, v kolektivu se cítila spokojená. S dalšími Romy, kteří byli podobně jako Anina sestřenice do třídy zapsaní až v průběhu druhého stupně, vytvořili *gang, Cikáni proti Čechům*. Nic už si od *Čechů nenechali líbit* (navzájem si kradli svačiny, peníze, dělali si naschvály).

Na druhém stupni se Anna také setkala s další pozitivní rolí učitelky, která Annu velmi podporovala ve sportu, později Anna školu závodně reprezentovala. Naučila jí *vydechnout*, používat rozum, nevšímat si spolužáků, kteří ji provokovali. S touto učitelkou se společně s dalšími spolužáky dodnes stýkají. Anna na své učitele vzpomíná dobře, všichni ji měli *rádi*. Domnívá se, že kdyby tito učitelé nepotkali ji a další Romy *jako dobrý příklad*, nevěděli by o Romech vůbec nic. Poznává, že Romové jsou stejně jako *Češi chytří, průměrně chytří a hloupí*, přesto má společnost tendence Romy automaticky odsuzovat jako *hloupé, házet je do stejného pytle*. Dále akcentuje složitou sociální situaci některých Romů, chudobu, neovládání českého jazyka romskými dětmi a těžkosti, které je pak při vstupu do školy čekají.

Anna vnímá silný rozdíl mezi jejím současným já a tím minulým – tvrdí, že v minulosti byla *problémová*, nyní se cítí klidnější, rozumnější – „*prostě vim, mám rozum*“.